

CAVCA v. the Republic of Moldova (№ 21766/22)

Обставини справи

Заявником є Ivan Savca, громадянин Молдови, який народився в 1988 році і проживає в селі Козешть (Молдова).

Заявник був керівником територіального підрозділу Інспекції охорони навколишнього середовища (Environmental Protection Inspectorate (EPI)).

У травні 2020 року пан Savca був звільнений з посади за вчинення дисциплінарного проступку, зокрема за прийняття ланцюгової пилки як неправомірної вигоди. Це сталося в рамках перевірки професійної доброчесності співробітників EPI, ініційованої Національним центром боротьби з корупцією (National Anticorruption Centre (NAC)), відповідно до Закону № 325 про оцінку інституційної доброчесності.

Заявник оскаржував рішення про звільнення в національних судах, стверджуючи, що його спровокували вчинити правопорушення під час такої перевірки, та що накладене на нього покарання було непропорційним.

Спочатку суд першої інстанції, а потім апеляційний суд, підтвердили законність звільнення пана Savca, не взявши до уваги його доводи про порушення національного законодавства, зокрема щодо відсутності попереднього повідомлення про перевірку його професійної доброчесності, а також не виплати роботодавцем заробітної плати, яку заявник не отримав за весь період після його незаконного звільнення, та відсутності компенсації завданої йому немайнової шкоди.

Верховний Суд визнав касаційну скаргу заявника неприйнятною.

З посиланням на рішення Конституційного Суду, що скасувало дію статті 17 Закону № 325 про оцінку інституційної доброчесності, заявник звернувся з клопотанням відновити провадження у його справі, однак судом апеляційної інстанції та Верховним Судом було відмовлено у його задоволенні.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції заявник скаржився до ЄСПЛ, що він став жертвою провокації з боку представників Держави, що призвело до несправедливого судового розгляду. Крім того, він не мав можливості звернутися до суду, який підтвердив результати перевірки його професійної доброчесності у своєму рішенні від 28 січня 2020 року.

Оцінка Суду

Щодо застосовності вимог пункту 1 статті 6 Конвенції

Кримінальний аспект. Застосовуючи «критерії Енгеля» Суд зазначив, що правопорушення, яке розглядається у цій справі, за своєю юридичною класифікацією, природою та ступенем тяжкості передбаченого покарання є

дисциплінарним, а не кримінальним. Тому стаття 6 Конвенції у своєму кримінальному аспекті не є застосовною до цієї справи.

Цивільний аспект. Суд підтвердив застосування цивільного аспекту статті 6 Конвенції, оскільки національне законодавство дозволяє оскаржити дисциплінарні покарання в суді, і заявник скористався цим правом.

Щодо вимог по суті

Загальні міркування

Суд зазначив, що органи влади постають перед певними труднощами при виявленні та зборі доказів для доведення вчинення корупційного правопорушення, оскільки воно дуже часто приховується з огляду на отримання вигоди для обох сторін. Так, для боротьби з корупцією органи влади використовують таємних агентів, інформаторів та спеціальні методи, такі як тестування на професійну доброчесність. Останнє зосереджується не на зборі доказів для кримінальних проваджень, а на визначенні рівня корупційної схильності в певній групі осіб. Воно дозволяє оцінити рівень корупції та зменшити ризики в майбутньому. Норми Конвенції ООН проти корупції та Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією дозволяють використання спеціальних методів розслідування, таких як таємні агенти, за умови, що це не порушує права людини, зокрема право на справедливий суд.

Відповідність гарантій справедливого суду в кримінальному провадженні для цивільного провадження

Суд розглянув, чи застосовуються (та в якій мірі) гарантії справедливого суду, що стосуються використання агентів – провокаторів у кримінальних справах, до цивільних проваджень, зокрема в контексті перевірки професійної доброчесності державних службовців через провокацію вчинити корупційні дії. Суд зазначив, що хоча гарантії справедливого суду можуть відрізнятися в кримінальних і цивільних справах, все ж при аналізі справедливості цивільних процедур він може черпати натхнення з принципів справедливого суду в кримінальному контексті.

У цій справі розглядалася штучно створена ситуація для перевірки поведінки заявника, яка повинна була відповідати професійним вимогам. Суд підкреслив важливість оцінки того, чи було поведінку заявника спровоковано зовнішнім впливом чи це була реальна характеристика його професійної доброчесності. Враховуючи це, Суд вирішив, що для забезпечення справедливості провадження необхідно враховувати принципи справедливого суду, що застосовуються у кримінальних провадженнях з питання провокації, з відповідними коригуваннями для цивільного контексту.

Загальні принципи щодо гарантій проти провокації в кримінальних справах

Суд розробив набір принципів, що застосовуються до провокації у контексті кримінальних проваджень, який включає як змістовний, так і процесуальний критерій підбурювання.

(i) Змістовний критерій підбурювання

Суд у справах, пов'язаних з підбурюванням або провокацією з боку поліції, застосовує змістовний критерій для визначення, чи мала місце така діяльність. Якщо поліція не лише пасивно розслідує злочин, але й активно впливає на особу, спонукаючи її до вчинення злочину, який інакше б особа не скоїла, це розглядається як підбурювання. При визначенні, чи було розслідування «насправді пасивним», у кримінальних справах Суд аналізує причини, що лежать в основі таємної операції, та поведінку органів, що її проводять. Суд також спирається на наявність об'єктивних підозр, що заявник був залучений до кримінальної діяльності або мав схильність до скоєння кримінального правопорушення.

Застосовуючи зазначені вище критерії, тягар доведення лежить на органах влади: вони повинні довести, що підбурювання було відсутнє, якщо тільки твердження обвинуваченого не є очевидно малоймовірними. На практиці органи влади можуть бути обмежені у виконанні цього обов'язку через відсутність формального дозволу та нагляду за таємною операцією. Суд підкреслює важливість чіткої та передбачуваної процедури для надання дозволу на проведення слідчих заходів та належного нагляду за ними, вважаючи, що судовий нагляд є найкращим способом контролю у випадку таємних операцій.

(ii) Процесуальний критерій підбурювання

Суд додатково уточнює, що для того щоб визначити, чи був судовий процес справедливим, необхідно також застосовувати процесуальний критерій підбурювання не лише в разі, якщо висновки Суду за змістовним критерієм є непідтвердженими через відсутність інформації в матеріалах справи, нерозкриття матеріалів справи або суперечності при тлумаченні подій сторонами, але й у разі, якщо Суд на підставі змістовного критерію виявляє, що заявник став жертвою підбурювання.

Інтереси суспільства у боротьбі зі злочинністю не можуть виправдати використання доказів, отриманих в результаті провокації зі сторони поліцейських, оскільки це може призвести до неможливості забезпечення справедливого судового розгляду з самого початку. Для того щоб судовий процес був справедливим відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції, всі докази, отримані внаслідок провокацій зі сторони поліції, мають бути виключені.

Позиція Суду в цій справі

Суд виснував, що хоча в певних обставинах він може застосовувати принципи, розроблені в його практиці щодо гарантій проти провокації у кримінальних провадженнях, до дисциплінарних проваджень, що виникають після тестування на

доброчесність, він повинен враховувати специфіку такого тестування. Природа такого тестування полягає в штучному створенні ситуацій, що нагадують ті, які можуть виникнути в контексті професійної діяльності осіб, що проходять тестування, з метою побачити, як вони реагують. Тож, з огляду на відсутність кримінальної відповідальності за дії, вчинені внаслідок такого тестування, та неможливості вважати його підбурюванням до вчинення злочину, Суд вважає, що проведення для особи тесту на професійну доброчесність саме по собі не є провокацією і не суперечить вимогам пункту 1 статті 6 Конвенції.

Водночас Суд вважає, що докази вчинення правопорушення, отримані внаслідок тестування на професійну доброчесність, часто можуть бути вирішальними для результату дисциплінарних проваджень щодо особи. Тому Суд повинен переконатися, що до планування, проведення та оцінювання такого тестування застосовуються сильні процесуальні гарантії, які мають включати право особи оскаржити результати такого тестування в суді та обов'язок національних судів належним чином розглянути всі аргументи, зокрема будь-які заперечення щодо підбурювання.

У цій справі Суд визнав, що існувала детально передбачена законом процедура, відповідно до якої суддя мав надати дозвіл на проведення тестування на професійну доброчесність, розглянувши доцільність та спосіб проведення такого тестування. Суд вважає, що така гарантія у поєднанні з подальшим судовим наглядом на початковому етапі є достатньою.

Суд розглянув аргументи заявника щодо підбурювання зі сторони правоохоронних органів, що полягало в надмірно активній ролі представника Держави, який неодноразово пропонував неправомірну вигоду, не зважаючи на відмову заявника. Суд вважає, що, враховуючи специфіку професійного тестування, заявник аргументовано зауважив щодо провокації, на що національні суди повинні були б відреагувати й зробити відповідні висновки.

Єдиний суд, що розглянув питання провокації, був суд міста Кишиніва, який дійшов висновку, що заявник порушив би правила професійної етики навіть без втручання представника. Однак суд ухвалив зазначене рішення лише на основі матеріалів справи не вислухавши заявника та не врахувавши його докази, зокрема щодо питання провокації злочину. Оскільки заявник не мав можливості оскаржити рішення, а інша сторона могла подавати апеляцію та вимагати додаткового розгляду в суді, це призвело до порушення принципу рівності сторін. Суд також вказав, що рішення не містило належного обґрунтування та не розглядало аргументи заявника.

Ураховуючи зазначені обставини, Суд виснував, що національні суди не виконали своїх зобов'язань щодо ефективного розгляду заяви про провокацію злочину та не забезпечили справедливості судового процесу, зокрема щодо участі заявника та його права на оскарження.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 09 січня 2025 року й набуло статусу остаточного 09 квітня 2025 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.